

Утицај породичних фактора на конзумирање алкохола код средњошколске омладине

С. Радовановић¹, С. Коцић², Н. Ђоновић³, П. Поповић⁴, С. Радевић⁵, Н. Михаиловић⁶

The Influence of Family Factors on Alcohol Consumption in High School Students

S. Radovanović, S. Kocić, N. Đonović, P. Popović, S. Radević, N. Mihailović

Сажетак: Циљ истраживања јесте да се сагледа утицај породичних фактора на конзумирање алкохола код средњошколске омладине на територији Града Крагујевца. Као извор података коришћени су анкетни упитници које су попуњавали ученици I и IV разреда Медицинске, Техничке и Економске школе у Крагујевцу. Истраживање је спроведено у новембру 2007. године. Анкетом је обухваћено укупно 1280 ученика: 485 ученика Техничке, 231 ученика Медицинске и 564 ученика Економске школе. Анализом утицаја породичних фактора на конзумирање алкохола код средњошколске омладине уочено је да брачно стања родитеља нема утицаја на конзумирање алкохола код анкетираних ученика. Међу конзументима алкохола нема статистички значајне разлике у односу на то да ли живе у комплетној или некомплетној породици. У породицама чији је материјални статус оцењен као добар 83,7% испитаника конзумира алкохол. Конзумирање алкохола је најучесталије код ученика чија су оба родитеља средње стручне спреме (60,1%). Запажено је да је ова навика присутнија код деце ако су оба родитеља конзументи (17,6%) у односу на оне који то нису (2,1%). Учесталост конзумирања алкохола знатно је мања међу уче-

Summary: The aim of this research is to analyze the influence of family factors on alcohol consumption in high school students on the territory of Kragujevac city. The questionnaires were used as a source of data, which were filled out by the pupils of the first and fourth grade of Medical, Technical and Economic school in Kragujevac. The survey was conducted in November of 2007. It included 1280 pupils: 485 pupils of Technical school, 231 pupils of Medical school, and 564 pupils of Economic school. The analysis of the influence of family factors on alcohol consumption in high school students it is that there is no impact of marital status of parents on alcohol consumption of students surveyed. Among consumers of alcohol no statistically significant differences in relation to whether they live in complete or nekompletnoj family. In families whose financial status was assessed as good, 83,7% of respondents consumed alcohol. Consumption of alcohol is frequently of the students whose both parents VET qualification (60,2%). Noted that the present habits of children if both parents (17,6%) in relation to the consumers who are not (2,1%). Frequency of alcohol consumption was significantly lower among students who come from families where the father only (6,2%) and only the mother of consumers

---

1 Снежана Радовановић, Институт за јавно здравље Крагујевац, Медицински факултет Крагујевац.

2 Сања Коцић, Институт за јавно здравље Крагујевац, Медицински факултет Крагујевац.

3 Нела Ђоновић, Институт за јавно здравље Крагујевац, Медицински факултет Крагујевац.

4 Предраг Поповић, Институт за јавно здравље Крагујевац.

5 Светлана Радевић, Институт за јавно здравље Крагујевац.

6 Наташа Михаиловић, Институт за јавно здравље Крагујевац.

ницима који потичу из породица где је само отац (6,2%), односно само мајка, конзумент алкохола (3,2%). Интересантна је чињеница да родитељи у много већем проценту не знају да им деца конзумирају алкохол (73,8%), у односу на родитеље који за то знају (26,3%)

Кључне речи: породични фактори, конзумирање алкохола, средњошколска омладина.

Увод

Истраживања у области алкохолизма младих су релативно ретка, али због све већег значаја побуђују посебан интерес стручњака из области алкохологије. У прошлости већина алкохоличара је била средње старосне доби, док је алкохолизам међу младима био ретка појава. Данас се процењује да је „опасно пијење“ међу младима у свету двоструко веће него што је било у генерацији њихових родитеља. Истраживања су показала да се старосна граница почетка конзумирања алкохола све више смањује. Испитивањем се дошло до сазнања да један од осам младића испод 25. године старости и једна од 25 девојака истих година конзумирају алкохол у количинама које су опасне по здравље. Сматра се да је животни стил родитеља најзначајнији појединачни фактор који одређује да ли ће једно лице одлучити да пије као и за његов начин пијења. Наводи се да непотпуност породице, услед физичког губитка једног или оба родитеља, што има за последицу емоционалне фрустрације, може имати значајан утицај у настанку алкохолизма младих. Такође наводе се породице у којима доминира хладан емотиван однос оца или мајке, запостављање деце као и физичко малтретирање. У тим ситуацијама отац не представља привлачан модел за идентификацију и може доћи до појаве негативне идентификације којом се објашњава узрок прекомерног пијења¹.

Ставови родитеља који директним одобравањем или индиректно подржавају злоупотребу алкохола имају непосредну важност за формирање ставова адолесцената, а посебно ако постоји пример алкохолизма у породици².

(3,2%). Interesting is the fact that parents in a much larger percentage do not know that the children consumed alcohol (73,7%) in relation to the parents to know that (26,3%).

Key words: family factors, alcohol consumption, high school students

Према новијим истраживањима недовољна је информисаност родитеља о конзумирању алкохола њихове деце³.

Како су период адолесценције и пубертета веома значајни за формирање искуствених ставова према употреби психоактивних супстанци и алкохола, као и према осталим облицима социјално-патолошког понашања, неопходно је да породица, школа и сам адолесцент буду много више информисани о здравственој и социјалној проблематици болести зависности⁴.

Циљ рада

Циљ истраживања јесте да се сагледа утицај породичних фактора на конзумирање алкохола код средњошколске омладине на територији Града Крагујевца, како би се предузеле одговарајуће превентивне мере.

Метод рада

Извор података су анкетни упитници које су попуњавали ученици I и IV разреда Медицинске, Техничке и Економске школе у Крагујевцу. Анкетом је обухваћено укупно 1280 ученика: 485 ученика Техничке, 231 ученик Медицинске и 564 ученика Економске школе. Нису обухваћени ученици I и IV разреда напред наведених школа који су у моменту анкетирања били одсутни из школе. Коришћен је упитник из пројекта „Здравствено стање, здравствене потребе и коришћење здравствене заштите становништва Србије“, који је спровео Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“ 2000. године. Упитник се састоји из две групе питања: прва група се

односи на социјално-економске карактеристике испитаника, а друга на коришћење психоактивних супстанци код средњошколске омладине. Анкета је отворено-затвореног типа, садржи 53 питања, са понуђеним модалитетима одговора. Истраживање је спроведено у новембру 2007. База података је креирана у СПСС 12.0. статистичком пакету. За статистичку анализу података коришћен је χ^2 тест. Резултати су приказани табеларно.

Резултати рада

Од укупног броја анкетираних ученика, у комплетној породици живи 86% ученика. Материјални статус породице оцењен је као добар код 87% испитаника. Што се тиче нивоа образовања родитеља анкетираних ученика, око две трећине очева и две трећине мајки је са завршеном средњом школом (**табела 1**).

Од укупног броја анкетираних, алкохол конзумира 45,5% ученика.

Између анкетираних ученика мушког и женског пола постоји високо статистички значајна разлика у конзумирању алкохола, ($\chi^2=14,173$, $df=1$, $p<0,001$). Међу ученицима који пију алкохолна пића 67,5% су дечаци, а 32,5% су девојчице.

Посматрано по разредима, постоји високо статистички значајна разлика у конзумирању алкохола, ($\chi^2=103,488$, $df=1$, $p<0,001$). Чешће пију ученици I разреда средњих школа (54,4%) од ученика IV разреда (46,4%).

Једна трећине анкетираних ученика који конзумирају алкохол почело је са конзумирањем алкохола у 15. години.

Анализом утицаја породичних фактора на конзумирање алкохола код средњошколске омладине уочено је да не постоји статистички значајна разлика у учесталости конзумирања алкохола зависно од брачног стања родитеља, ($\chi^2=4,086$, $df=2$, $p>0,05$), али је нађена статистички значајна разлика у учесталости конзумирања алкохола зависно од материјалног статуса породице, ($\chi^2=9,134$, $df=2$, $p<0,05$). Од укупног броја анкетираних ученика који живе у породици чији је материјални статус оцењен као добар 83,7% конзумира алкохол, док у групи испитаника чији је материјални статус оцењен као лош алкохол конзумира 13,1%. Такође, алкохол конзумира и 3,2% испитаника чије су породице са превише новца.

Стручна спрема оца и мајке високо статистички значајно утиче на учесталост конзумирања алкохола код анкетираних ученика, ($\chi^2=774,418$, $df=16$, $p<0,001$) Конзумирање алкохола је најучесталије код

Табела 1: Социодемографске карактеристике породице испитаника

Карактеристике породице испитаника		Испитаници (%)
Комплетност породице	у браку	86,1
	разведени	8,9
	ванбрачна заједница	5,0
Материјални статус породице	добар	86,7
	превише новца	2,2
	лош	11,1
Ниво образовања оца	основна школа	7,1
	средња школа	60,5
	виша школа	22,4
	факултет	10,0
Ниво образовања мајке	основна школа	7,8
	средња школа	63,0
	виша школа	19,3
	факултет	9,9

ученика чија су оба родитеља средње стручне спреме (60,1%). Учесталост конзумирања алкохола је знатно мања међу младима који потичу из породица где су оба родитеља са вишом стручном спремом (24,2%), односно са високим образовањем (8,8%). Најмања учесталост конзумирања алкохола је забележена код ученика чији су родитељи ниже стручне спреме (6%) или су без школе (0,9%).

Такође је уочено да је навика конзумирања алкохола присутнија код деце ако су оба родитеља конзументи (17,6%) у односу на оне који то нису (2,1%), ($\chi^2= 25,511$, $df=1$, $p<0,001$).

Учесталост конзумирања алкохола знатно је мања међу младима који потичу из породица где је само отац конзумент алкохола (6,2%), ($\chi^2= 11,125$, $df=1$, $p<0,001$), односно само мајка (3,2%), ($\chi^2= 11,125$, $df=1$, $p<0,001$).

Уочено је да родитељи у много већем проценту не знају да им деца конзумирају алкохол (73,8%), у односу на родитеље који за то знају (26,3%).

Дискусија

Истраживања везана за употребу психоактивних супстанци (ПАС) у Републици Србији показују да у популацији од 11 до 15 година, 57% је пробало алкохол, а 35% је имало бар једну епизоду пијанства⁵.

У Великој Британији око 80% петнаестогодишњака користе алкохолна пића. Ови проценти су већи него у многим европским земљама⁶.

Резултати нашег истраживања показују да алкохол конзумира 45,5% анкетираних ученика средњих школа. Једна трећина анкетираних ученика наводи податак да су почели са конзумирањем алкохола у 15. години. Посматрано по полу и по разреду, већа је учесталост конзумирања алкохола међу дечацима и ученицима првих разреда средњих школа.

У нашем истраживању уочено је да нема утицаја брачног стања родитеља на конзумирање алкохола код анкетираних ученика, док је једно америчко истраживање показало да је развод или раздвајање родитеља у детињству или адолесценцији, као и присуство проблема

са алкохолом у породици, значајно повезано са каснијим израженим алкохолизмом код деце. Истраживања су показала да је развод, односно разлаз родитеља у доба детињства њихове деце, битан фактор за каснију злоупотребу алкохола код деце. Уколико уз развод родитеља постоји и позитивна породична историја о коришћењу алкохола, далеко је већи ризик за настајање алкохолизма у младости⁷.

Да је позитивна породична историја о коришћењу алкохола најмоћнији услов за настаanak алкохолизма код неке особе говоре многобројна истраживања која су се бавила овом проблематиком.

Истраживањем обављеним међу студентима Универзитета у Кингстону, у САД-у, доказана је повезаност позитивне породичне анамнезе и проблема узрокованих коришћењем алкохола код студената. Присутност алкохолизма у породици условљава ранији почетак коришћења алкохола код испитаника, као и чешће конзумирање већих количина алкохола⁸.

Код америчких Индијанаца, у чијим породицама је забележен алкохолизам, постоји веома висок степен настанка алкохолизма. Ова етничка група има највећу преваленцу настанка алкохолизма код позитивне породичне историје, у односу на све остале етничке групе у САД-у. Чак 74% испитиване деце у овој етничкој групи има једног или чак оба родитеља који су алкохоличари. Само 7% испитаника није имало алкохоличаре у ближој фамилији⁹.

Истраживање обављено на Клиници за психологију и епидемиологију, Институту за психијатрију и Техничком факултету у Дрездену, у Немачкој, показало је да присуство алкохолизма код родитеља повећава ризик да се догоди прво обимно опијање и интензивно коришћење алкохола у узрасној групи од 14 до 17 година. Утицај алкохолизма код родитеља једнако се одражава и на мушку и на женску децу¹⁰.

Слични резултати забележени су и у нашем истраживању. Запажено је да је учесталост конзумирања алкохола знатно мања међу ученицима који потичу из породица где је само отац конзумент алкохола (6,2%), односно само мајка (3,2%). Такође је запажено да је ова навика присутнија код деце ако су оба родитеља

конзументи (17,6%) у односу на оне који то нису (2,1%).

Интересантна је чињеница да родитељи у много већем проценту не знају да им деца конзумирају алкохол (73,8%), у односу на родитеље који за то знају (26,3%)

Слични резултати су забележени у Пољској где се анализом проблема коришћења алкохола међу средњошколцима дошло до закључка да само 10% родитеља зна да су им деца користила или користе алкохол¹¹.

Закључак

Резимирајући резултате нашег истраживања дошло се до закључка да је учесталост

конзумирања алкохола присутнија међу ученицима код којих су оба родитеља конзументи алкохола, у односу на ученике који потичу из породица где је само отац, односно само мајка конзумент алкохола, што указује на то да алкохоличарска породица није у стању да обезбеди психосоцијалну стабилност детета. Такође забрињава чињеница да родитељи у знатном проценту не знају да им деца конзумирају алкохол. Наше истраживање такође имплицира неопходност превентивног рада на проблемима деце из алкохоличарских породица. Превенција би требало да буде фокусирана на дете, на породицу и, што је веома важно, на социјалну мрежу у којој се дете налази, пре свега на школу.

Литература

1. <http://www.znanje.org/psihologija/alkoholizam/01/alkoholizam.htm>
2. Lauvie M, Bates ME, Pandina RJ, Age of first use its reliability and preventive alcohol by adolescents. J-Int-Press, USA, 98-9,57-4
3. Zinsel M, Alpy R, Impact of contextual variables on adolescent situational expectation of alcohol use. J-Drug-Edic, NY, 1999; 25-3, 11-23
4. Милосављевић М. Социјална патологија, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1998.
5. http://emprona.org.yu/ostalo/Iz_strategije_za_razvoj_i_zdravlje_mladih_u_Republici_Srbiji.
6. Ogilvie D, Gruer L, Haw S. Young people, s access to tobacco, alcohol, and other drugs. Clinical review, december 2007.
7. Thompson RG Jr, Lizardi D, Keyes KM, Hasin DS. Childhood or adolescent parental divorce/separation, parental history of alcohol problems, and offspring lifetime alcohol dependence. Drug Alcohol Depend. 2008 Dec 1;98(3):264-9. Epub 2008 Aug 30.
8. Capone C, Wood MD. Density of familial alcoholism and its effects on alcohol use and problems in college students. Alcohol Clin Exp Res. 2008 Aug;32(8):1451-8. Epub 2008 Jun 28.
9. Wall TL, Garcia-Andrade C, Wong V, Lau P, Ehlers CL. Parental history of alcoholism and problem behaviors in Native-American children and adolescents. Alcohol Clin Exp Res. 2000 Jan;24(1):30-4.
10. Lieb R, Merikangas KR, Höfler M, Pfister H, Isensee B, Wittchen HU. Parental alcohol use disorders and alcohol use and disorders in offspring: a community study. Psychol Med. 2002 Jan;32(1):63-78.
11. Papiez J. Alcohol consumption among rural area junior secondary school students. Rocznik Hig. 2006; 57 Suppl:121-4.